

DOWN SENDROMLU ÇOCUKLARIN EĞİTİMİNDE MÜZİĞİN ÖNEMİ ve RİTİM SAZLARIN KULLANIMI

Serkan ÇELİK¹

ÖZ

Bu makale Down sendromlu çocukların eğitiminde, müziğin önemi ve ritim sazlarının down sendromlu çocuklara öğretilmesinin kolay yollarını içermektedir. Down sendromlu çocuk ve yetişkinlerin çok hassas yapıda oldukları bilinmektedir. Müzik, ritim ve dansa göstermiş oldukları yapıcı ve olumlu tepkiler onların üzerinde, müziğin, ritmin, dansın pozitif bir etkisi olduğunu göstermektedir. Ayrıca müzik Down sendromlu çocuklarla iletişim kurmada yararlanılacak en etkili yollardan biridir. Müziğin ve ritim çalgılarının önemi, ritim çalgılarını öğretirken pratik işaretlerle çalıştırmanın kolaylığı ile ortaya çıkmaktadır. Bu çalışmada da Down sendromlu çocuklara öğretilen ritim çalgılarının beraberce çalınırken daha uyumlu olabilmesi için bir takım işaretleri benimseterek çalgı çalmayı bir oyun şekline getirerek daha keyifli bir çalışma ortamı sağlamanın yollarından bahsetmektedir. Böylelikle Down sendromlu çocukların öğrenme stillerine bir değişiklik getirmektedir.

Anahtar Kelimeler: Down sendromu, Müzik, Ritim Sazlar, Öğrenme Stilleri.

---

¹Yrd.Doç. Dr., İzmir Katip Çelebi Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Rekreasyon Yönetimi Bölümü ,İzmir. scelik55(at)gmail.com

THE IMPORTANCE OF MUSIC AND THE USE OF RHYTHM INSTRUMENTS FOR THE EDUCATION OF THE CHILDREN WITH DOWN SYNDROM

ABSTRACT

This article, for the education of the children with Down syndrome, includes the importance of music and the easy ways of teaching how to play the rhythm instruments to the children with Down syndrome. It is known that the children and the adults with Down syndrome are very sensitive. Their constructive and positive reactions to music, rhythm, and dance show that music, rhythm, and dance have a positive effect on them. Also, music is one of the most effective ways of communicating with the children with Down syndrome. The importance of music and rhythm instruments occurs with the ease of training them with the practical symbols while teaching the rhythm instruments. This study mentions the ways of providing a more pleasant environment by changing playing an instrument into a game by adopting some symbols in order to make the rhythm instruments taught to the children with Down syndrome more compatible while being played together. Thus, it brings about a change in the learning styles of the children with Down syndrome.

Keywords: Down syndrome, Music Education, Music Teaching, Learning Styles.

1.GİRİŞ

Müzik, hayatın her alanında birleştirici, yaşam kaynağına bağlayıcı ve yakınlaştırıcı bir unsurdur. Down sendromlu çocukların ve yetişkinlerin çok hassas yapıda oldukları bilinmektedir. Down sendromuna sahip çocukların sosyalleşme, dil kullanımı ve beden kullanımlarında müzik, ritim, dans ve eğitim sayesinde iyileşme görülmektedir. Bir başka açıdan bakışla müzik, ritim ve dansa göstermiş oldukları yapıcı ve olumlu tepkiler onların üzerinde, müziğin, ritmin, dansın pozitif bir etkisi olduğunu göstermektedir. Her birey özeldir. “Hiçbir çocuk bir diğerine benzemez, kendine özgüdür, güçlü, zayıf yanları, yeterlik ve yetersizlikleri ile her çocuk bir bireydir” (Ataman, 2009:14). Bireylerin farklılıkları bilişsel, fiziksel ve duyuşsal olarak üç grupta sınıflandırılabilir. “Tüm çocuklar bedensel özellikleri ve öğrenme yetenekleri yönlerinden birbirinden farklılıklar gösterir. Ancak çocuklar arasındaki farklılıklar çoğu kez fazla büyük değildir” (Heward’dan aktaran Ataman, 2009:15).

“Müzik, sözle anlatılmayarı anlatma sanatıdır. Sözcüklerin anlatabildiği, zekanın kavrayabildiği şeylerin çok ötelere gidebilir. Müziğin alanı, belirsizliğin, elle tutulamayanın, düşlerin alanıdır. İnsanların bu dili konuşabilmelerini, Tanrının bizlere verdiği en büyük zenginliklerden biri olarak görürüm.” diyen orkestra şefi Charles Munch müziğin insanı nasıl eşsiz bir duygu ortamına sürüklediğini vurgulamıştır(Munch, 1990:18). Müzik, insan duygularını, düşüncelerini sesle ve ritimle anlatmaya yarayan bir sanattır. Müziğin insanlar üzerindeki etkisi tartışılmaz bir gerçektir. Bebeklerin anne karnında iken duymaya başladıkları ve henüz doğum öncesi dönemde iken insan-müzik ilişkisinin başladığı savunulmaktadır (Uçan, 1996:40). Öyle ki, müziğin iki ana unsuru olan ritim ve sesi çocuklar küçük yaşlardan itibaren kavrayabilmekte, annesinin ninnilerine uygun ölçülü sesler çıkarabilmekte, müzik parçasına uygun ritimde hareketler yapabilmektedir (Akkaş, 1993:30).

Müziğin, insan yaşamında bireysel, toplumsal, kültürel, ekonomik ve eğitimsel olmak üzere farklı işlevleri bulunmaktadır Bireysel işlevleri arasında bireyin dengeli ve doyumlu, sağlıklı ve başarılı, duyarlı ve mutlu olabilmesi için bilişsel, duyuşsal ve psiko-motor yapıları üzerinde olumlu izler bırakan müziksel uyarılma ve tepkide bulunma biçimleri sayılırken; toplumsal işlevleri düşünüldüğünde bireyler arası iletişimi, duygu, düşünce, izlenim alışverişini müzik aracılığıyla sağlamaktan bahsedilmektedir. Kültürel işlevlerine bakıldığında, müziğin kültürün diğer öğelerini etkilediği ve onlardan etkilendiği, farklı kültürleri birleştirebildiği görülmektedir. Müziğin eğitimsel işlevleri ise müziksel öğrenme ve öğretme etkinliklerini, bu etkinliklere ilişkin planlama, düzenleme, örgütlenme ve bütün bunlara ilişkin yapı ve işleyişleri kapsamaktadır. Bu anlamda müzik, eğitimin bir boyutu, bir aracı, bir yöntemi ve ayrıca başlı başına bir eğitim alanıdır (Uçan, 1996:25). Müzik, bireylerin

kişilik oluşumlarında etkili olduğu kadar, diğer insanlarla iletişimi noktasında da etkili bir araçtır. Aynı zamanda düzenli ve disiplinli çalışma alışkanlığı kazandıran eğitimsel bir süreç içerisinde gerçekleşmektedir. Müzik sayesinde diğer insanları dinleme alışkanlığı oluşmakta ve farklı seslerin, düşüncelerin var olduğu kabul edilebilmektedir. Bu bağlamda müzik bireylerin kişilik gelişimi ve sosyalleşme süreçleri üzerinde olumlu etkiler oluşturmaktadır. Ünlü Macar müzik eğitimcisi Kodaly bir sözünde “Eskiden çocuğun müzik eğitimi, doğumundan dokuz ay önce başlamalı, diye düşünürdüm. Şimdi aynı düşüncede değilim. Çocukların müzik eğitimi annenin doğumundan dokuz ay önce başlamalı” diyerek daha iyi ve daha mutlu bir insan olmak için herkesin müzik eğitiminden geçmesi gerektiğini vurgulamıştır (Kamacıoğlu,1993).

Türkiye nüfusunun %29,2’sini zihinsel engelli bireyler oluşturmaktadır. Kayıtlı olan zihinsel engelli bireylerin %7,4’ü 0-6 yaş arası, %36,1’i 7-14 yaş arası, %27,5’i 15-24 yaş arası, %23,3’ü 25-44 yaş arası, %44,9’u 45-66 yaş arası, %0,8’i 65+’dır (Türkiye İstatistik Kurumu verileri, 2013). Nüfusun göz ardı edilemez bir çoğunluğunu oluşturan yetersizlikten etkilenmiş bireylerin eğitimi, diğer bütün bireylerin eğitimi kadar önemli, gerekli ve üzerinde titizlikle çalışılması gereken bir konudur. Eğitimin kapsamlı oluşumu içerisinde müzik eğitimi de yerini almalıdır. Yetersizlikten etkilenmiş bireylerin eğitim süreçlerinin tüm basamaklarına özen gösterilmesi gerektiği gibi müzik eğitimine de gerekli özen gösterilmelidir. Müzik eğitimi her bireyin sosyal, bilişsel, duyuşsal, devinişsel ve dil gelişiminde oldukça önemli bir yer kaplamaktadır. Bireyin gelişim basamaklarının tümünde geniş yer kaplayan müzik eğitimi, down sendromlu bireylerin gelişiminde de aynı yeri ve önemi kapsamaktadır.

Müzik eğitimi; “bireye kendi yaşantısı yoluyla amaçlı olarak belirli müziksel davranışlar kazandırma, bireyin müziksel davranışında kendi yaşantısı yoluyla amaçlı olarak belirli değişiklikler oluşturma ya da bireyin müziksel davranışını, kendi yaşantısı yoluyla, amaçlı olarak değiştirme veya geliştirme sürecidir” (Uçan,2005:223). Müziğin içinde matematiksel ritim vardır. O matematiği ne kadar doğru çözerseniz karşıdaki kişiye öğretmekteki başarınız o kadar yüksek olur. Down sendromlu çocuklarla müzik ve çeşitli ritim çalgıları ile yaptıkları çalışmalarda çok mutlu olmaktadırlar. Davul, darbuka, bendir, def ve zil gibi vurmali çalgılarla müzik yaptıklarında-oynadıklarında kendilerini çok daha iyi ifade edebildikleri topluluk içerisinde özgüvenli olabildikleri gözlenmektedir.

Müziğin çocukları zihinsel, duygusal ve fiziksel olarak uyardığı savunulmaktadır (Artan,2011:389). Son beyin fonksiyonları üzerinde yapılan çalışmalar göstermektedir ki, en iyi öğrenme beynin iki yarı küresinin aynı anda çalıştığı durumda gerçekleşir. Müzikte bir ritim çalgısı çalmak, beynin sağ ve sol

yarı kürelerini senkronize etmektedir. Ayrıca müzik yolu ile daha hızlı, kolay ve eğlenceli bir öğrenme sağlanmaktadır. Bir ifade biçimi olan müzik, down sendromlu çocuklarla iletişim kurmada yararlanılacak en etkili yollardan biridir. Zihinsel öğrenme yetersizliği olan çocuklara verilecek müzik eğitimiyle; göz kontağı kurma, sesleri tanıma, sesleri ayırt etme, sesin kaynağını bulma, vücudunu tanıma, basit ritim tutma, basit müzikli oyunlar oynama, yeni sözcükler kazanma, müzik aletlerini öğrenme becerilerinin kazandırılması amaçlanmaktadır. Burdaki en önemli nokta müzik aletlerinden belli başlılarını öğreterek öğrenme becerilerini daha kısa sürede kazandırmak şansına sahip olmamızdır.

Özel eğitimde müzik, bir eğitim alanı olarak düşünüldüğünde “müzik eğitimi” başlığı altında müzikal bilgi ve becerilerin artırılması hedeflenir. Bu hedeflere ulaşmak için özel gereksinimi olan bireylere, işitsel algı çalışmaları (ses dinleme-ayırt etme gibi), ritim çalışmaları (farklı ritim kalıpları vurma gibi),şarkı söyleme çalışmaları (sesini ve nefesini doğru kullanma gibi) , yaratıcı hareket ve dans çalışmaları (müziğe göre ya da müzikle birlikte hareket etme gibi), müzikli hikâye çalışmaları (bir hikâyeyi müzikle seslendirme gibi)uygulanmaktadır (Dikici Sığırtaç, 2005:42). İleri aşamada müzikal okur-yazarlık çalışmaları (nota yazma-okuma, bona yapma gibi), çalgı çalma (çalgısını doğru tutma ve çalma gibi) çalışmaları ve müzikal yaratıcılık ve doğaçlama (sesiyle ya da çalgısıyla bir müzik parçası üretme gibi) çalışmalarını yürütmek mümkündür. Bu uygulamalar sayesinde bireylerin müzikal bilgi ve becerilerinde artış, sesini ve çalgısını doğru kullanma, kendisini sesiyle ve çalgısıyla ifade edebilme yetkinliği oluşmaktadır. Down sendromlu çocuklarda bu yetiyi oluşturmak için müzikte ritim eğitimini kullanmak en önemli unsurlardan biridir.

1.1.Ritim Eğitimi

Müziğin iki önemli unsuru ritim ve melodidir. Fakat hareket ifade eden ritim sözcüğüdür. Ritim eğitimi, müzik eğitiminin başlangıç aşamasında, ton içinde kalarak şarkı söyleme ve işitme eğitimi gibi müziğin diğer boyutlarından daha öncelikli bir yere sahiptir. Çocuk ilk yaşlardan başlayarak el ve ayaklarıyla tartımsal devinimler yapar. Ezgileri tekrarlayamaz; fakat müziğe uyarak tempo tutmaya, dans etmeye çalışır (Sun ve Seyrek, 1998:30). Çocuğun kendi doğasında yer alan müzik ile birlikte kas hareketlerini içeren bir ritim eğitimi kendiliğinden oluşan bir sistemdir, çocuk merkezlidir. Down sendromlu çocuklara uygulanan iki yaygın öğretimi vardır. Bunların birincisi; çocuğun doğasında olan, yapmaktan keyif aldığı birçok oyun ve etkinliği bir arada içeren, bu etkinlikler yolu ile müziğin elemanlarını çocuğa keşfederek öğreten bir müzik öğretim yaklaşımı olan Orff öğretisidir. İkincisi ise: temel hedefi, ritim aracılığıyla beyin ve vücut arasında hızlı ve düzenli iletişim yaratmak ve ritmin

hissedilmesini fiziksel bir anlayış biçimi haline getiren Dalcroze öğretisidir. Bu nedenle ritim eğitiminin hedefi, beyin, vücut ve duygular arasında denge ve uyumun oluşturulmasıdır (Gehrkens, 1944). Her çocuğun içinde, işittiği bir müziğe fiziksel olarak cevap vermek için bir uyarıcı vardır. Fakat bu uyarıcının büyütülmesi, eğitilmesi, geliştirilmesi ve organize edilmesi gerekmektedir. Bu ritmik anlayış, çocuğun bedeninde olduğu kadar zihninde de önemli bir eğitimsel etkiye sahiptir.

Ritmik cevabın en basit çeşitlerinden biri el çırpmadır. Çocuk, büyük hareketlerle, kolun tamamının katılımıyla el çarpma işlemini yapmalı, büyük hareketlerle ritim vurmaya teşvik edilmelidir. Çünkü büyük hareketler ile kasın katılımı ve kassal öğrenme daha kolaydır. Kasın katılımı, ritmin hafızaya daha iyi yerleşmesine neden olur. Burada önemli olan el çırparken çıkarılan ses değil, kasların hareket etmesidir (Gehrkens, 1944).

1.2. Down sendromlu çocuklarla ritim sazlarla yapılan çalışmalar

Down sendromlu çocuklarda ritim çalgılarını çalıştırırken, onların el koordinasyonlarını geliştirme, iki eli birlikte ve ayrı ayrı sıra ile kullanabilme, küçük kas gruplarını kontrollü ve doğru kullanabilme, bireysel ve grup ile çalabilme, hareket ve dans etkinlikleri sırasında küçük ve büyük kas gruplarını kontrollü ve doğru kullanabilme, vücudunun kısımlarını tanıyabilme ve koordineli hareket ettirebilmeyi amaçlanmalıdır. Yapılan müzik ve ritim çalgıları eğitimi her öğrencinin bireysel ve gelişimsel özelliklerine dikkat edilerek planlanmalıdır. Öğrencilerin yapabilirlik düzeyleri göz önünde bulundurulmalıdır. Ritim çalgılarını çalıştırırken tahtaya yazdığımız vuruşların altına çizdiğimiz şekillerle karşıya öğreteceğimiz ritimleri kolaylıkla kavratmak işimizi kolaylaştıracaktır.

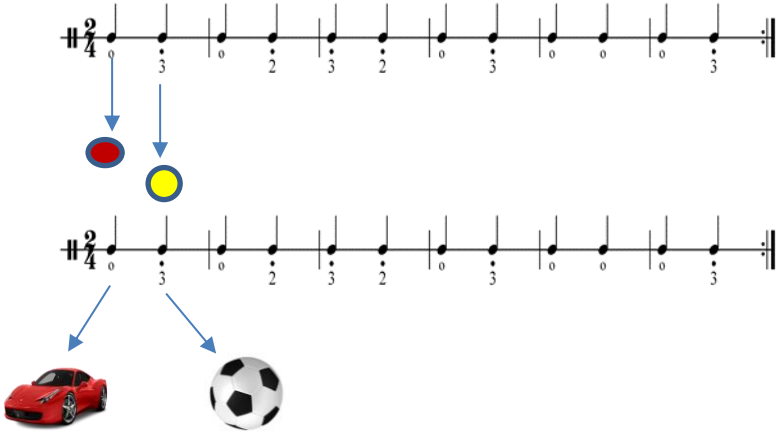
Örnek: DÜM (sağ el)(o)-TEK (sol el)(.)

Yukarıda verilen örnek; çalınacak ritmin, önce şekilleri öğretmek sonra vuruşların nereye geldiğini göstererek-örnekleyerek tekrarının sağlanması eğitimine dayanmaktadır. Bu şekilleri kullanarak ritim çaldırarak eğitimcinin işini kolaylaştırmaktadır. Ritim çalışması yaparken bir çok ritim sazı kullanabiliriz. Bunlar; davul, darbuka, zilli def, bendir, marakas, yumurta, kaşık, üçgen, bongo v.b.

çalgılardır. Aynı ayrı gruplar kurarak çok kalabalık olmadan çalışmalar yapılmalıdır. Çalışma, müzikle hareket etme, çalınan ritme karşılık verme, söylenen şarkıya eşlik etme, (ifade edici dili güçlü olanla sözlü, ifade edici dili olmayan ya da zayıf olanla el çırpma ve ritm tutma yoluyla) ve belirlenen bağlamda yeni kelimeler ve kavramlar öğrenme, iletişim ve sosyal becerileri arttırmak gibi alt hedeflere hizmet etmelidir. Ortam doğal olmalıdır. Çok ciddi sınıf ortamından kaçınılmalıdır. Çalışmalarda bireysel özel eğitim öğretmenlerinin de çalışmaya dahil olması sağlanmalı ve böylece yapılan benzeri çalışmaların müzik eğitimcisi orada yokken de devam edebilir olmasına çalışılmalıdır. Çocuklar hissetmeden, bedensel bir tepkiye dönüştürmeden ritmi anlayamazlar. Ritmi önce bedende yaşatıp, daha sonra ritimsel notalamaya dökmek gerekir. Ritim eğitimi, bedeni doğru kullanabilme ve bu sayede çocuğun ruhsal gelişimini olumlu yönde etkilemesi açısından da çok önemlidir. Çocuklarda özgüven, denge, rahatlık sağlayan ritim eğitimi, eğitimin önemli amaçlarından biri olarak da kabul edilebilir.

Bir çalgı çalmak, her çocuğun yaşantısına bir şekilde girmekte ve çocuğu olumlu veya olumsuz şekilde etkilemektedir. Bu etkilemenin olumlu olabilmesi için, öğretimin niteliği oldukça önemlidir. Çocuğa sıkılmıyacağı, yaptığı işten keyif almasını sağlayacağı, çocuğun aktif olduğu bir müzik eğitimi verilmelidir. Down sendromlu bireylerin buna çok ihtiyacı vardır. Verilen işaretli ritim örneği çoğaltılabilir.

Sağ el vuruşu yazılırken bir nesne resmi yazılır diğer ele başka bir nesne yazılarak öğretilir. Bir başka yöntem ise vuruşlara renk vererek renkleri(ana renkler) öğretmek ritim çalgısını çalmasını sağlamaktır.Çocuğun ilgi duyduğu ritim çalgısı öğretilmelidir. Çalgıların hepsini çalıp denemesi sağlanmalıdır. Down sendromlu bireyle, yukarıda bahsedilen ritim çalgılarının hepsini çalabilme kabiliyetine sahiptirler.Temel işaretlerle ritim çalgılarını öğretmekte yaptığımız çalışmalar, bize çocuğun çalgıyı daha çabuk kavradığını göstermiştir.(Bu çalışmalar İzmir Bornova Belediyesinin down sendromlu çocuklara açtığı ritim çalgıları çalışmalarında deneniş geriyeye dönüşler alınmıştır.)Res.1-2

Res.1

Res. 2

SONUÇ VE ÖNERİLER

Müziğin ve çalgı çalmanın bireylerin gelişimlerine, varoluşlarına eğitimsel, sanatsal ve/veya tedavi amaçlı pek çok katkısı olduğu bilinmektedir. Özel eğitim gerektiren, özel gereksinimleri olan bireylerin normal gelişim gösteren akranlarıyla aynı düzlemde olabildikleri çok az alan olduğu düşünüldüğünde müzik ve müzikal etkinlikler daha da önemli olmaktadır. Down sendromlu bireylere ritim çalgılarını kavratmak, farklı öğretim metodları yanında yaptığımız basit işaretlerin kullanılmasıyla eğitiminin işini daha verimli bir şekilde yapmasını sağlayacaktır. Böylelikle çalışmanın daha iyi temeller üzerine kurulması, çalan çocuklarında bu yaptıkları faaliyetten daha keyif almaları kaçınılmaz olacaktır. Çocuklara ritim çalgıları öğretirken mutlaka bu konuda deneyimli formasyonu tam bir eğitmenin eğitim vermesi gereklidir.

Bütün buradan özetle müzik yapmak hem ses hem enstrüman hem de beden ile mümkündür. Müzik kendi içinde ritim, harmoni ve melodi ihtiva etmektedir ve hem zihinsel hem bedensel olarak çocukların gelişiminde çok önemlidir. Müzik ve ritim her

insanı pozitif etkilediği gibi Down sendromlu çocukları da çok etkiler çok daha öne çıkmaktadır; olmazsa olmazdır. Bu nedenle Down sendromlu bireylere mutlaka bir müzik aleti sevdirmeli, çaldırılmaya teşvik edilmelidir. Çünkü bir çalgıyı çalmak özellikle ritim çalgılarından birini çalmak çocuklarda özgüvenin bir kat daha artmasını sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

- Akkaş, S. (1993). *Okulöncesi Eğitimde Müzik*, Ankara: Gazi Büro ve Kitabevi Tic.Ltd. Şti.
- Artan, İ. (2011). Özel eğitim gerektiren çocuklar için müzik ve dans eğitimi. Necate BAYKOÇ (Ed.), *Özel Gereksinimli Çocuklar ve Özel Eğitim* içinde (s.389-404). Ankara: Seçkin.
- Ataman, A. (Ed.). (2009). *Özel gereksinimli çocuklar ve özel eğitime giriş*. Ankara: Gündüz.
- Dikici, Sığırtmaç, A. (2005). *Okulöncesi Dönemde Müzik Eğitimi*, İstanbul: Kare Yayınları
- Gehrrens, K. (1944). *Music In The Grade Schools*. Boston: Colonial Press.
- Kamacioğlu, F. Eğitim Müziği ve Kodaly Metodu, 1. Ulusal Müzik Eğitimi Sempozyumu Bildirisi, Trabzon.
- Munch, C. (1990), *Ben Bir Orkestra Şefiyim*, , İstanbul, Afa Yayınları.
- Sun, M. & Seyrek, H. (1993). *Okul Öncesi Eğitimde Müzik*, İzmir, Mey Müzik Eserleri Yayınları.
- Uçan, A. (1996). *İnsan ve müzik, İnsan ve Sanat Eğitimi*, Ankara: Müzik Ansiklopedisi Yayınları, Alf Matbaası.
- Uçan, A. (2005). *Müzik eğitimi-temel kavramlar, ilkeler, yaklaşımlar ve Türkiye' deki durum*. (3.Baskı). Ankara: Evrensel Müzikevi.